

E-dossier

Hefbomen voor inclusie

OUDERS VERTELLEN OVER MAATREGELEN
DIE HELPEN IN HET ONDERWIJS

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

Gezinsbond
groeit met je mee

Hefbomen voor inclusie

Ouders vertellen over maatregelen die helpen in het onderwijs

“Een hefboom is een mechanisme waarmee een kleine kracht in combinatie met een grote beweging wordt omgezet in een kleine beweging die een grote last verplaatst, waarvoor een grote kracht nodig is.”

Waarom dit onderzoek?

Het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap gaf een extra impuls aan de inclusiebeweging in het onderwijs, een beweging die in Vlaanderen al sinds ‘maatwerk in samenspraak’ in opmars is. Dankzij Geïntegreerd Onderwijs (GON), inclusief onderwijs (ION), het M-decreet en de ondersteuningsnetwerken¹ groeien de professionaliteit en de expertise op het terrein. Zowel het M-decreet als de ondersteuningsnetwerken werden breed geëvalueerd. De opstartproblemen, onbedoelde en ongewenste neveneffecten en hiaten in de ondersteuning werden zo duidelijk in kaart gebracht. Dat is een goede zaak, het beleid moet onderwijsmaatregelen die hun doel niet of onvoldoende bereiken voortdurend bijsturen. Een negatief gevolg van deze brede evaluatie is dat vooral de ervaren onmacht en frustratie in de opstartfase in de kijker kwamen te staan. Door die focus op wat er niet goed loopt, dreigen al de positieve verhalen ondergesneeuwd te raken: verhalen over kinderen met specifieke onderwijsnoden die dankzij een nauw partnerschap tussen gezin en school wel voluit in het gewoon onderwijs kunnen leren, groeien en ontwikkelen.

Inclusie is een beladen woord geworden, het maatschappelijk debat lijkt soms op een dovemansgesprek tussen believers en non-believers, waarbij vooral diegenen die het hardst roepen gehoor krijgen. Fervente aanhangers van inclusief onderwijs krijgen het verwijt onvoldoende aandacht te hebben voor de draagkracht van scholen binnen het gewoon onderwijs. Kritische stemmen krijgen de stempel pro segregatie te zijn. Toch delen pro en contra één overtuiging: elk kind, ook een kind met specifieke onderwijsnoden, heeft recht op onderwijs dat maximaal kansen geeft

op groei en ontwikkeling. Over hoe en waar dat onderwijs moet plaatsvinden, lopen de meningen sterk uit elkaar.

De Gezinsbond wil niet meestappen in die polarisering en is op zoek gegaan naar kleine hefbomen die een groot verschil kunnen maken in de verdere uitbouw van meer inclusief onderwijs. We zijn ervan overtuigd dat ouders als ervaringsdeskundigen een sterke inbreng kunnen hebben in het zoeken naar meer en beter onderwijs op maat. Daarom willen we de elementen die volgens ouders bijdragen tot geslaagde inclusie van hun kind verzamelen en delen met iedereen die ermee aan de slag wil gaan. Voor de uitvoering van dit onderzoek konden we rekenen op de steun van gewezen Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, Hilde Crevits

Wat helpt volgens ouders?

Voor dit onderzoek hebben we niet gekozen voor een beschrijving van een aantal goede praktijken, verhalen over een succesvol afgelegd traject van een bepaalde leerling met een bepaalde beperking op een bepaalde school. Die specifieke casussen zijn immers niet altijd even herkenbaar voor ouders, leerkrachten of scholen waardoor ze soms een ‘onbereikbaar ideaal’ lijken. “Bij ons is dat toch anders...” “Hier zou dat nooit lukken...” Met andere woorden, de overdraagbaarheid van dergelijke trajecten is niet altijd vanzelfsprekend en dit leidt soms meer tot weerstand dan tot aanmoediging.

Om de bruikbaarheid van de resultaten te verhogen, hebben we dus niet gezocht naar de grote succesverhalen,

¹ Voor meer informatie over [deze begrippen](#).

maar wel naar kleinere ervaringen die soms voor een grote doorbraak op de klasvloer zorgen. “Wat heeft er volgens jullie concreet bijgedragen aan een geslaagd inclusietraject,” vroegen we aan ouders met kind met een specifieke ondersteuningsbehoefte in het basis- of secundair onderwijs. Zo willen we tot hefbomen komen die bijdragen tot meer inclusie. Waarom loopt een traject dat eerst moeizaam verliep, nu wel vlot? Wat heeft ertoe bijgedragen dat een kind met specifieke onderwijsnoden zijn plek in de klas heeft gevonden, kan leren en zich verder kan ontwikkelen? De antwoorden op die vragen kunnen liggen in de extra hulp van schoolinterne of externe deskundigen, materiële aanpassingen, didactische maatregelen, maar kunnen zich ook situeren op het vlak van communicatie, overleg en uitwisseling, het schoolklimaat, kennis en inzicht, respect en vertrouwen, de betrokkenheid van klasgenoten, het begrip van andere ouders...

Naast een aantal gesloten vragen die een zicht geven op de context van de vernoemde maatregelen, stelden we meerdere open vragen over succesvolle maatregelen om deze in alle rijkdom en verscheidenheid te kunnen verzamelen. Inclusief onderwijs mag geen voorrecht zijn voor kinderen van sterke ouders. We hebben daarom in onze conclusies aandacht voor een aantal randvoorwaarden die deze hefbomen voor alle leerlingen mogelijk moeten maken.

De onderzoeksresultaten

Wie nam deel aan de bevraging?

Ouders met positieve ervaringen

We kozen voor een belevingsonderzoek waarbij we met een bevraging verhalen verzamelden van ouders. Deze bevraging - die aan de grondslag ligt van deze publicatie - gebeurde niet op basis van een representatieve steekproef. Met een open oproep via onze eigen kanalen (de Bond, digitale ledenbrief) hebben we ons gericht naar ouders van kinderen met specifieke onderwijsnoden die - al dan niet tijdelijk - positieve ervaringen hebben met inclusie in het gewoon leerplichtonderwijs en die hun ervaring willen delen. Onze oproep luidde als volgt:

“Heb je één of meerdere positieve ervaringen met de aanpak van de specifieke onderwijsnoden van je kind in het gewoon basis- of secundair onderwijs? Ook ervaringen tijdens sta-

ges van leerlingen op de werkvloer (secundair onderwijs) zijn belangrijk. Die positieve ervaring van ouders/leerlingen kan eventueel tijdelijk zijn (bijvoorbeeld wel in basis, niet in secundair); de aanpak kan betrekking hebben op één leerkracht (terwijl andere leerkrachten dit niet toepasten) of betrekking hebben op de hele schoolloopbaan en het hele schoolteam. Het moet dus niet gaan om een volledig positieve ervaring.”

In totaal reageerden 342 ouders op onze oproep. Hiervan vulden 118 de bevraging volledig in, 198 gedeeltelijk en 26 van de reacties waren onbruikbaar. Ouders die reageerden met de boodschap dat ze geen enkele positieve ervaring met inclusie hebben, kregen de kans om hun negatieve ervaringen te omschrijven, maar hun verhaal hebben we niet verder opgenomen in dit rapport, dat zich focust op hefbomen. We vinden die reacties wel belangrijk en nemen ze mee in onze gezinspolitieke werking.

Hoogopgeleid, vrouwelijk en goed geïnformeerd

Voorals moeders reageerden op onze oproep (91 %). Ook in eerdere bevragingen van de Gezinsbond over zorg, opvoeding of onderwijs stellen we een groot overwicht van vrouwelijke deelnemers vast. Het genderspect speelt duidelijk nog altijd een grote rol als het gaat om opvoedende, zorgende en school ondersteunende taken, of tenminste in het delen van ervaringen hierover. Het overgrote deel van de deelnemers is actief op de arbeidsmarkt (96 %) en bijna driekwart heeft een hoger onderwijsdiploma. Bij de vraag naar kennis over het begrip ‘redelijke maatregelen voor kinderen met specifieke onderwijsnoden’, is een derde van mening de materie ‘voldoende’ te kennen en nog eens een derde kent het zelfs ‘erg goed’.

Naast de ervaringen met hun eigen kind met specifieke onderwijsnoden, kwam meer dan de helft van de ouders ook beroepshalve in aanraking met het begrip ‘specifieke onderwijsnoden’, één vijfde dankt zijn kennis aan een genoten opleiding.

Met deze bevraging hebben we dus vooral socio-economische sterkere moeders bereikt, die bovendien door opleiding en/of beroep erg goed op de hoogte zijn van specifieke onderwijsnoden. Deze vaststelling sluit aan bij eerder belevingsonderzoek² van de Gezinsbond bij ouders van kinderen met specifieke onderwijsnoden. Het zijn vooral middenklasse ouders die erg veel tijd en energie stoppen in

² Focus op Kinderen met een etiketje, Gezinsbond, december 2011

de zoektocht naar hulp voor hun kinderen met specifieke onderwijsnoden in het gewoon onderwijs. Dit betekent niet dat kansarme ouders minder betrokken zouden zijn, maar zij voelen zich wellicht op dat vlak minder gewapend, hun kinderen belanden vaker in het ‘watervalsysteem’ en zitten relatief meer in het buitengewoon onderwijs.

We kunnen deze bevraging dus zeker niet representatief noemen, en we nemen dat gegeven mee in de conclusies. Inclusief onderwijs mag immers geen voorrecht zijn voor leerlingen uit meer begunstigde milieus, maar moet een recht worden van elke leerling die hiervoor kiest. Om dit mogelijk te maken, moeten we er zorgvuldig over waken dat de hefbomen uit dit rapport haalbaar zijn voor alle ouders en leerlingen.

Over welke kinderen gaat het?

Huidig onderwijsniveau

We vroegen naar positieve inclusie-ervaringen tijdens het gehele schooltraject. Dat verklaart waarom een aantal leerlingen op het moment van de bevraging in het buitengewoon onderwijs zit, 1 op 8 van de kinderen heeft ooit in het buitengewoon onderwijs gezeten.

Bijna de helft van de leerlingen zit op het moment van de bevraging in het gewoon basisonderwijs, iets minder dan een derde in het gewoon secundair onderwijs. Enkele leerlingen volgen inmiddels hoger onderwijs, werken al of gaan niet naar school omwille van een ziekte. De leeftijd van de kinderen varieert tussen 3 en 25 jaar.

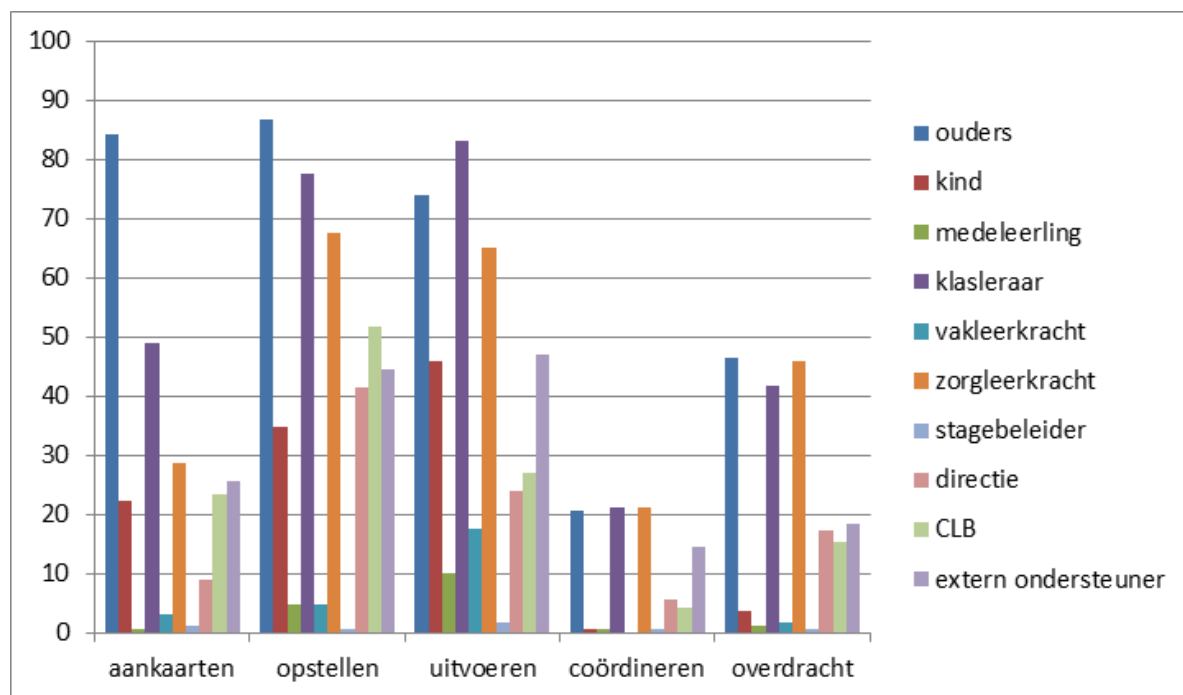
Periode van positieve ervaringen

Bijna 60 % van de positieve ervaringen gaan over een bepaalde periode in het basisonderwijs, tegenover iets meer dan 20 % over een bepaalde periode in het secundair. Bijna 30 % van de ouders heeft gedurende heel het basisonderwijs positieve ervaringen gekend, slecht 7,5 % kan dit zeggen over het secundair onderwijs.

Aard van de ondersteuningsnood

We vroegen ouders niet naar een exacte diagnose of handicap, maar naar de aard van de beperking of onderwijsnood van hun kind, meerdere antwoorden waren mogelijk.

Meer dan de helft van de kinderen kennen een ontwikkelingsprobleem of stoornis (AD(H)D), ruim een kwart kampt met leerproblemen of -stoornissen. Telkens ongeveer 13 % van de leerlingen ervaart noden op psychisch vlak, fysieke beperkingen of een ontwikkelingsvoorsprong. Minder dan 1 op 10 van de leerlingen kent een mentale beperking of problemen met de gezondheid. Volgens hun ouders situeren de ondersteuningsnoden zich in dalende volgorde op het vlak van het leerproces en hun welbevinden, het gedrag, fysieke beperkingen, mentale beperkingen en gezondheid.

Van vaststelling ondersteuningsnood tot overdracht maatregelen

De Gezinsbond wilde graag van ouders weten wie er allemaal betrokken is bij de verschillende fases in het zorgtraject. Daarom vroegen we wie de ondersteuningsnood aankaartte, wie de maatregelen opstelde, wie er betrokken was bij de uitvoering van de maatregelen, wie de maatregelen coördineerde en wie instond voor de overdracht van de maatregelen naar het volgende leerjaar of onderwijsniveau. Meerdere antwoorden waren mogelijk.

Wie kaart de ondersteuningsnood aan?

In meer dan 8 op 10 van de gevallen waren het de ouders zelf die de ondersteuningsnood aankaartten, in bijna de helft van de gevallen was de klasleerkracht betrokken. Andere belangrijke aangevers van de zorgnood zijn de zorgleerkracht, extern deskundigen, het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en het kind zelf. 9 % van de ouders vernoemt de directie, slechts 3 % de vakleerkrachten. Onder de categorie 'extern deskundige', die meer dan een kwart van de ouders vernoemt als diegenen die de ondersteuningsnood aankaartten, vallen de revalidatiecentra, logopedisten, thuisbegeleiding, psychologen, GON-begeleiders, ondersteuners, (kinder)psychiaters, kinesisten, pedagogen, huisartsen, privéscholen, thuisbegeleidingsdiensten, centra voor ontwikkelingsstoornissen (COS) en Bednet. Onder de categorie 'anderen' worden de grootouders enkele keren vermeld.

Wie stelt de maatregelen op?

Op de vraag wie er dan allemaal betrokken was bij het opstellen van de maatregelen liggen de verhoudingen enigszins anders. Ouders zijn opnieuw het meest betrokken bij het opstellen, gevolgd door de klasleerkracht, zorgleerkracht, het CLB, extern deskundigen en de directie. Het kind zelf wordt in meer dan een derde van de gevallen genoemd. Medeleerlingen scoren even hoog (of laag) als de vakleerkrachten. De vernoemde extern deskundigen komen sterk overeen met de diegenen die de nood aankaarten, aangevuld met het STOP 4/7-project en Multifunctionele Centra. Bij de categorie 'andere' werd vooral de GON-begeleiding genoemd.

Wie voert de concrete maatregelen uit?

We vroegen wie er allemaal mee helpt om de afgesproken maatregelen uit te voeren op de school of stageplaats. Hier werd de klasleerkracht of klastitularis het meest vernoemd, maar ook ouders zelf spelen een heel belangrijke rol in de uitvoering van de maatregelen, gevolgd door de zorgleerkracht en extern deskundigen. De rol van de betrokken leerlingen zelf neemt duidelijk toe, alsook die van de vakleerkrachten en de medeleerlingen. Bij de extern deskundigen worden de ondersteuners vaker vernoemd dan bij de vragen over aankaarten en opstellen. Onder de categorie 'andere' vallen de stagiaires en vrijwilligers op als mede-uitvoerders van de maatregelen.

Wie coördineert de maatregelen?

De coördinatie van de maatregelen ligt in ruim één op vijf van de gevallen in handen van de klasleerkracht of klas-titularis en de zorgleerkracht, op de hielen gevolgd door ouders die zelfs bij de coördinatie een belangrijke spilfiguur blijven. In één op zeven gevallen neemt een extern deskundige die rol op, hieronder worden vooral de GON-begeleiders en de ondersteuners door ouders vernoemd. De directie en het CLB nemen eerder uitzonderlijk een coördinerende rol op. Bij de categorie 'andere' wordt ook de persoonlijk assistent vernoemd.

Hoe gebeurt de overdracht naar een volgend schooljaar?

Ouders zien zichzelf als de belangrijkste figuur in de overdracht van de maatregelen naar het volgende schooljaar, onmiddellijk gevolgd door de zorgleerkracht. In mindere mate nemen extern deskundigen (vooral GON-begeleiders en ondersteuners), de directie en het CLB de overdracht ter harte. Een enkele keer neemt de leerling het initiatief, in bijna 5 % van de gevallen zeggen ouders dat er geen sprake was van overdracht naar het volgende schooljaar.

Hoe worden afspraken vastgelegd?

De afspraken worden volgens de ouders in meer dan 4 op 10 van de gevallen in een (gemotiveerd) verslag vastgelegd, en nog iets vaker in een handelingsplan. Volgens meer dan 6 op 10 ouders werden er mondeling afspraken gemaakt, volgens enkele ouders zijn de maatregelen op geen enkele manier vastgelegd.

Over de maatregelen

Overleg met de ouders

We vroegen aan ouders hoe het overleg met de school over de maatregelen verliep. In meer dan de helft van de gevallen gebeurde dit op vraag van één van de betrokkenen, gevolgd door afspraken op vaste tijdstippen. Het informele overleg is even belangrijk als het formele overleg (beide ruim 40 %). In de categorie 'andere' vallen vooral de oudercontacten op, sommige ouders geven aan dat dit overleg al voor de start van het schooljaar plaatsvindt. Verder komen heen-en-weerschriftjes en de vaste evaluatiemomenten van de ondersteuner in beeld. Enkele ouders geven expliciet aan dat het overleg steeds op vraag van de ouders plaatsvond.

Overleg met het kind

Het overleg met het kind gebeurt beduidend meer informeel (47 %) dan formeel (17 %). In 1 op 3 van de gevallen vindt dit overleg plaats op vraag van één van de betrokkenen, tegenover een kwart op vaste tijdstippen. Opmerkelijk is dat bijna 1 op 7 van de ouders van mening zijn dat er geen enkele vorm van overleg is met het kind. Enkele ouders geven als knelpunt aan dat meerderjarige leerlingen niet altijd als volwassenen behandeld worden tijdens de overlegmomenten.

Evaluatie en bijsturing

Meer dan 6 op 10 van de ouders denkt dat de genomen maatregelen geëvalueerd worden, volgens een vijfde gebeurt dit slechts ten dele en bijna 9 % is van oordeel dat er geen sprake is van een evaluatie. Bijna de helft van de ouders is van mening dat er na een evaluatie sprake is van een bijsturing van de maatregel, volgens ruim een kwart gebeurt dit ten dele, maar toch denkt 1 op 6 dat genomen maatregelen nooit worden bijgestuurd.

Ruim een kwart van de ouders is van mening dat het kind betrokken is bij de evaluatie, een zelfde aantal denkt dat dit deels gebeurt. Meer dan 4 op 10 van de ouders is van oordeel dat het kind niet betrokken wordt bij de evaluatie van de maatregel.

Ordering van de maatregelen

Bijna 60 % van de ouders is van mening dat de maatregelen op maat van de leerling werden uitgewerkt. We vroegen aan ouders om de maatregelen die een school neemt zo concreet mogelijk te omschrijven. We maakten hierbij een onderscheid tussen maatregelen op vlak van zich goed voelen, gedrag, leerproces, fysieke beperkingen, mentale beperkingen, gezondheid, en andere zelf in te vullen, categorieën. De meeste maatregelen zijn volgens ouders bedoeld ter ondersteuning van het leerproces, gevolgd door de maatregelen die de leerling helpen om zich goed te voelen en het gedrag bij te sturen en maatregelen die helpen bij fysieke beperkingen. Ondersteuningsmaatregelen die helpen bij een mentale beperking of gezondheid worden slechts door een minderheid van de ouders vermeld.

De opgesomde maatregelen zijn erg uitgebreid en divers. Om een overzicht te kunnen geven van de honderden hef-

bomen, hebben we gezocht naar een aantal rubrieken om de maatregelen uit de open vragen te ordenen. We delen ze op in maatregelen die betrekking hebben op overleg en communicatie, bevestiging en aanvaarding, rust en structuur, aanpassingen of hulpmiddelen, en ondersteuningsfiguren.

Overleg en communicatie

“Schromelijk onderschat maar essentieel voor een positief verhaal: wanneer echt geluisterd wordt naar ouders en in dialoog wordt gegaan voor redelijke aanpassingen, dan zie je echt ‘resultaten’ die niet alleen positief zijn voor het kind, maar ook de draaglast van ouders en leerkrachten verminderen. Ouders hebben namelijk een unieke kijk op de schoolloopbaan van het kind die leerkrachten niet hebben.”

De rubriek overleg en communicatie blijkt een heel sterke hefboom die ertoe bijdraagt dat een leerling zich **goed voelt**. Het is volgens ouders belangrijk dat alle betrokkenen in overleg zoeken naar maatregelen die bijdragen tot dat welbevinden. Ook aparte gesprekjes met de leerling die peilen naar het zich goed voelen op school, blijken erg waardevol. Daarnaast komen medeleerlingen sterk in beeld. Wanneer de klasgenoten weten waarom een bepaalde leerling het moeilijk heeft, ontstaat er meer begrip voor en het aanvaarden van de eigenheid van de leerling én van de toegekende maatregelen. Die toelichting kan gebeuren in klasgesprekken met de leerkracht, maar ook door een presentatie van de leerling zelf, al dan niet gesteund door ouders of een ondersteuningsfiguur.

“Een vast moment in de week om dingen waar ze mee zat te bespreken.”

“Medeleerlingen werden ingelicht door de leerkracht en later maakte ze zelf ook een filmpje over haar problemen (DCD) om in het secundair te tonen aan klasgenoten.”

Communicatie en overleg zijn ook sterke hefbomen voor leerlingen die ondersteuning nodig hebben bij hun **gedrag** vanuit de nood om bepaalde gedragingen te verklaren of misverstanden te vermijden. Meerdere ouders vinden het belangrijk om ook medeleerlingen hierbij te betrekken, bijvoorbeeld via kringgesprekken.

“Kort op de bal spelen en open communicatie en het waar mogelijk medeleerlingen betrekken.”

“Gesprek om situaties te kaderen, gedrag te verklaren en bij te sturen.”

“De leerkrachten deden hun best om extra duidelijk te communiceren met mijn zoon wat voor meer begrip zorgde van beide kanten.”

Aanvaarding

Er zijn heel wat hefbomen die maken dat een leerling zich aanvaard voelt, die kinderen bevestigen en het gevoel geven dat hij of zij zichzelf mag zijn. Het mogen uiten van gevoelens is erg belangrijk voor het **welbevinden** op school volgens ouders. Dit kan ook voor jonge kinderen op een heel eenvoudige manier, bijvoorbeeld met symbolen. Positieve bekrachtiging is noodzakelijk voor het zelfvertrouwen en pestgedrag moet zo snel mogelijk in de kiem gesmoord worden.

“In de agenda kon ze aanduiden of het een goede (zon) of slechte (bliksem) dag is geweest. Daarop konden zowel wij als de leerkracht inspelen.”

“Opletten bij plagerijen van andere kinderen.”

“Veel positieve bekrachtiging en aandacht van de klasleerkracht, een vertrouwensband, geloof in mijn kind uitdrukken.”

Goed **gedrag** belonen, aanmoedigen, met frustraties leren omgaan en leren aanvaarden dat niet alles lukt, helpen leerlingen die moeite hebben met hun gedrag om niet ‘te ontploffen’. Het verklaren van bepaalde gedragingen vanuit de eigenheid van een leerling draagt bij tot een grotere acceptatie, naast hulp bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Ook medeleerlingen spelen hierin een belangrijke rol.

“Positief belonen.”

“Durven fouten maken, leren doorzetten.”

“Mogen benoemen dat het niet lukt, zich niet frustreren.”

“Bekeken vanuit het kind en dan gehandeld.”

Rust en structuur

Ouders vermelden heel wat maatregelen die bijdragen tot rust of structuur. Hoofdtelefoons, fysieke plekjes om zich te mogen afzonderen, geen verplichting om de speeltijden samen met anderen door te brengen... helpen, naast duidelijke regels en gestructureerd werken, om zich goed te voelen.

“Cocoonplekje om zich terug te trekken.”

“Wolkjes op de speelplaats geschilderd waarop kindjes konden gaan staan als ze even met niemand wilden spelen. Zonnetjes voor kindjes die een speelvriendje zochten.”

“Extra aandacht voor drukte in de klas, gehoorbescherming en rustige ruimte.”

Deze maatregelen zijn erg ondersteunend voor leerlingen die snel overprikkeld zijn of kampen met gedragsproblemen. Sommige ouders spreken over de noodzaak van een ‘vluchtroute’ of een time-outplaats, naast het voorzien van rustmomenten. Pictogrammen, structuurkaarten en een daglijn helpen om structuur te brengen in een schooldag. Het vermijden van extra prikkels en afleiding brengen rust.

“Afleidingsmogelijkheden beperken.”

“Klasregels in pictogrammen zetten, daglijn voor meer overzicht.”

“Time out plek om even tot rust te komen met daarbij duidelijke afspraken (hoe lang, wat mag je er doen...).”

Ook om het leerproces te ondersteunen is structuur bieden erg belangrijk. Het gaat vooral om het helpen bij plannen en organiseren, zoals de opvolging van de agenda en een werk- of examenplanning maken. Daarnaast helpt het om niet te veel druk uit te oefenen op een leerling door meer tijd te geven of een alternatieve planning op te maken. Een kalme werkomgeving, prikkelvrije handboeken en weerom

de hoofdtelefoon bieden rust om het leerproces te bevorderen.

“Opvolgen agenda.”

“Rustig hoekje om te werken, duidelijkheid wat te doen...”

“Werkboeken prikkelvrij gemaakt.”

“Studeerplan werd opgemaakt en opgevolgd.”

Om de **fysieke beperking** zo weinig mogelijk te laten doorwegen op school, is het belangrijk om te kijken wat een leerling aankan. De school moet een vertrouwde plek zijn, waar leerlingen tijd en ruimte krijgen om zich veilig en rustig te kunnen bewegen. Voor leerlingen met een **mentale beperking** kunnen pictogrammen helpen om meer overzicht en structuur in het school- en klasgebeuren te krijgen.

“5 minuten vroeger mogen vertrekken om drukte in gangen te vermijden.”

“Onze zoon mag de school verlaten als er te veel lawaai is door luidruchtige activiteiten (film, optreden...) of tijdens bepaalde lessen. Hij mag dit zelf inschatten.”

Aanpassingen en hulpmiddelen

Er zijn heel wat aanpassingen of hulpmiddelen mogelijk die het kind helpen om zich **goed te voelen**. Voor een aantal leerlingen ligt het tempo te hoog, anderen hebben net meer uitdaging nodig om zich goed te voelen. De school kan hier volgens ouders aan tegemoetkomen door zowel in de klas als thuis taken en opdrachten aan te passen aan de mogelijkheden van de leerling. Ook extra uitleg, individuele begeleiding, het laten vallen van bepaalde lessen of (gedeeltelijk) les mogen volgen in een ander leerjaar kunnen hierbij helpen.

“Aanpassen leerstof en tempo.”

“Minder huiswerk.”

“Extra begeleiden.”

“Gedeeltelijk met gelijkgestemden les en uitdaging krijgen.”

Onder specifieke maatregelen en afspraken die helpen bij **het gedrag** vermelden ouders de nood aan duidelijkheid en consequentie in de aanpak. Dit kan vorm krijgen met behulp van pictogrammen voor de leerling en een plan van aanpak bij grensoverschrijdend gedrag voor de leerkracht. Ouders vernoemen ook ‘zachte’ maatregelen die een leerling helpen om de aandacht erbij te houden zonder dat hij of zij zich gestraft of geïsoleerd voelt, zoals het persoonlijk aanspreken, de hand op de schouder leggen en het belonend effect van de ‘sticordi-werkhouding’³. Meer uitdaging bieden en ‘dode momenten’ vermijden door extra taakjes te voorzien, zijn ondersteunend voor het gedrag van de leerling. Enkele ouders vermelden het toedienen van medicatie.

“Aanspreken, hand op schouder...”

“Op ‘dode momenten’ hem een ‘taakje’ geven...”

“Plan van aanpak bij grensoverschrijdend gedrag.”

De opgesomde aanpassingen en hulpmiddelen die helpen bij **het leerproces** zijn zeer gevarieerd. Het gaat zowel om het aanpassen van de hoeveelheid leerstof, het niveau van de leerstof, de tijd om leerstof te verwerken of taken uit te voeren, werken aan studiemethode en aandacht, concrete hulpmiddelen zoals rekenmachine, laptops en voorleessoftware, de klasorganisatie als didactische methoden. Differentiatie van de leerstof in alle richtingen (meer, minder, sneller, trager, moeilijker, makkelijker) vat een groot deel van de vernoemde maatregelen het best samen, naast stimuleren en dispensereren (weglaten van bepaalde leerstof) of compenseren (vervangen door iets anders). Sommige ouders vermelden extra oefeningen van de leerkracht om thuis verder te werken. Ook individuele begeleiding, al dan niet door de klas- of vakleerkracht of door externe begeleiding, komt meerdere keren aan bod.

“Aparte leerlijn voor rekenen, aangepaste huistaken, afgebakende oefeningen, begeleiding bij moeilijkheden, tips voor studiemethode.”

“Gebruik voorleessoftware, hulp bij spelling.”

“Op eigen ritme vooruitgang maken.”

“Uitdagende leerstof, ander werk en huiswerk.”

“Ander schrift, dictees aangepast, spellingregels mogen gebruiken, gebruik van Sprint in het zesde leerjaar.”

“Secundair: meer tijd voor examens, grotere bladen, geheugenpulpblad voor dyscalculie, minder oefeningen, Leerkrachten lezen vragen voor indien leerling het vraagt.”

“Werken met computer en rekenmachine, gebruik van tafelkaarten en geheugensteuntjes. Rekentrappers introduceren om dyscalculie te helpen.”

Onder aanpassingen en hulpmiddelen die helpen bij een **fysieke beperking** vermelden ouders vooral *aanpassingen* aan het schoolgebouw en klasmeubilair, hulpmiddelen als rolstoelen, braille, laptops en aangepast schrijfmateriaal. Daarnaast is het aanpassen van de leerstof, en vooral van de lessen lichamelijke opvoeding, van tel.

“Knutselmomenten haalbaar en interessant maken.”

“Aanpassingen in de klas: andere bureau, ruimte voor rolwagen, sta-plank, aanpassingen aan verhoging, aanpassing toilet...”

“Aanpassing lessen lichamelijke opvoeding.”

“Gebruik computer, aangepaste materialen.”

“Omzetting naar Braille, mondeling in plaats van schriftelijk, maatregelen omwille van veiligheid.”

“Aangepast schrijfgerief.”

³ Sticordi staat voor stimuleren, compenseren, remediëren, differentiëren, dispensereren.

“*Liftgebruik.*”

“*Aanpassingen om in en uit gebouw te rijden met rolstoel en aanpassing klasinrichting zodat je kan manoeuvreren met rolstoel.*”

“*DCD: speciale pennen, zitkussen, schuine tafel, onthoudkaarten.*”

Voor leerlingen met een **mentale beperking** is er volgens ouders in de eerste plaats nood aan een aanpassing van het lesmateriaal in functie van de mogelijkheden van de leerling, daarnaast kunnen gebaren, symbolen en beelden helpen om afspraken en plannen in de klas eenvoudig voor te stellen.

“*Gebarentaal.*”

“*Pictogrammen.*”

Onder maatregelen die helpen bij de **gezondheid** vermelden ouders onder andere de ondersteuning voor zieke kinderen via Bednet. Opmerkelijk is dat meerdere ouders wijzen op de noodzaak voor hun kinderen om voldoende te kunnen drinken en naar het toilet te kunnen gaan.

“*Diabetes type 1 continue monitoring van glucosewaarden en toediening van insuline.*”

“*Voldoende laten drinken in de klas en ook het tussentijds toiletbezoek toelaten.*”

Ondersteuningsfiguren

Bij de vermelde ondersteuningsfiguren valt de ‘buddy’ op, een medeleerling of klasgenoot die een leerling met specifieke onderwijsnoden helpt bij praktische zaken, samen de speeltijden door brengt, ondersteunt bij het studeren of die de leerling gewoon mee op sleeptouw neemt. Zij zorgen ervoor dat de leerling erbij hoort. Ook ondersteuners uit de ondersteuningsnetwerken, de vroegere GON-leerkrachten, klasleerkrachten en een vast aanspreekpunt worden genoemd als belangrijke personen die helpen bij **het welbevinden**.

De vermelde ondersteuningsfiguren die helpen met **gedrag** zijn eerder beperkt, ouders vermelden een vertrouwensper-

soon, de GON-begeleiding, klastitularis en de buddywerking op school en in de klas.

Ouders verwijzen naar heel wat verschillende ondersteuningsfiguren of instanties die helpen bij **het leerproces**, zoals de klasleerkracht, zorgleerkracht, GON-leerkrachten, ondersteuners, revalidatiecentra of specialisten (logopedist), en ook hier duikt de medeleerling als study buddy op.

“*Begeleiding door prisma leerkracht en klastitularis.*”

“*Extra oefening met zorgleerkracht en externe ondersteuningsjuf.*”

“*Study buddy.*”

“*Extra uitleg door zorgleerkracht in aparte kring, maar wel tijdens de gewone les in de klas.*”

“*Hulpmiddeltjes van revalidatie in school mogen gebruiken.*”

“*Ondersteuning logopedist (Basisschool: intern, Secundair: extern), ook extra zorguren van eigen leerkracht of vanuit ondersteuning BUBAO.*”

Als ondersteuningsfiguren bij **fysieke beperkingen** komen de klasgenoten het meest in beeld, en dit zowel om te helpen bij motorische problemen als om samen te studeren. Andere belangrijke figuren zijn de zorgleerkracht, de GON-begeleiders, ondersteuners en specialisten zoals kinesisten en logopedisten. Leerlingen met een **mentale beperking** krijgen eveneens veel steun van klasbuddy's, naast stagiaires en vrijwilligers.

“*Klasgenoten helpen of begeleiden bij motorisch moeilijke zaken.*”

“*Kine op school, logo op school.*”

“*Gezocht naar stagiaires ortho en ergo als extra ondersteuning.*”

“*Zindelijkheid: stagiaire kinderverzorging tijdens zijn eerste jaar kleuterschool (instapklas).*”

Wat is een ‘onvoorziene’ maatregel?

We vroegen aan ouders of er een in de loop van het zorgtraject een onvoorziene of niet-geplande maatregel werd genomen die uiteindelijk heel werkzaam bleek. Naar inhoud sluiten ze sterk aan bij de eerder genoemde maatregelen. Met betrekking tot **communicatie** valt op hoe belangrijk ouders het vinden om in overleg voortdurend samen te willen zoeken naar wat echt helpt voor de leerling in kwestie. Ook het snel inspelen op een veranderende of vastgelopen situatie wordt meermaals vermeld.

“Alle leerkrachten waren op de hoogte van de problematiek en gaven mee aan wanneer iets niet oké was. Er werd telkens onmiddellijk gezocht naar een haalbare oplossing. Achteraf werden we daar van op de hoogte gebracht.”

“Alles kan niet besproken worden op voorhand. Open en eerlijke communicatie zijn het beste. Thuis moet er ook afgetast worden wat werkt en wat niet.”

Waardering en **aanvaarding** zitten vaak in de manier waarop leerkrachten en klasgenoten met kinderen met zorgnoden omgaan, en in het verder willen kijken dan de diagnose of handicap, aldus ouders.

“Leerkrachten bekijken wat het kind kan en niet wat het op papier kan.”

“Het zijn vaak kleine dingen die helpen. Het moet niet altijd een grote maatregel zijn. De kleine dingen maken vaak een groot verschil en maken dat het kind graag naar school gaat, zich gewaardeerd voelt.”

Gedragsproblemen of moeilijk omgaan met emoties

kunnen soms met behulp van eenvoudig materiaal benoemd en aangepakt worden.

“Werken met goede/foute foto’s om verkeerd gedrag op speelplaats aan te pakken.”

“Kauwketting aanbieden, deze helpt bij het ondersteunen van emoties verwerken.”

Om meer **rust en structuur** te bieden zijn naast de vertrouwde hoofdtelefoons ook andere attributen en maatregelen behulpzaam. Soms blijkt een onvoorziene maatregel om meer structuur te bieden zo goed te werken dat alle leerlingen er gebruik van mogen maken.

“Hoofdtelefoon, tangle¹, spinner...”

“De GON-begeleiding maakte telkens een planning op per dag, zodat de kans dat er onverwachte zaken zich zouden voordoen bijna onmogelijk was. Deze planning viel zo goed mee, dat de medeleerlingen (toen 1ste en 2de leerjaar) ook een kopie vroegen van deze planning. Vooral bij uitstappen, schoolfeest, sportdagen enz. werd deze planning gegeerd. Deze planning werd ook deels doorgetrokken naar de thussituatie, wat heel goed meeviel.”

Ter ondersteuning van het **leerproces** worden soms onvoorziene maatregelen genomen in een voortdurend proces van zoeken naar wat best werkt voor een bepaalde leerling.

“Er werd steeds bekeken wat lukte en wat niet en de maatregelen en begeleiding werd en steeds bijgestuurd en aangepast. Zo is er een leesprogramma (textaid) opgestart, maar dat bleek dan niet zo handig. In de loop van het schooljaar zijn zo ook meer met de tablet beginnen werken als ondersteuning.”

Daarnaast worden er ook meerdere kleine, creatieve maatregelen met een groot effect genoemd. Die maatregelen moeten volgens ouders niet altijd veel inspanningen of tijd van het schoolteam vragen.

“Plastiekje met rode en groene kant met velcro op haar bank zodat ze kon aangeven wanneer ze hulp nodig had, zonder telkens haar vinger te moeten opsteken. Ze kreeg ook een

¹ Therapeutisch hulpmiddel om stress te verlagen.

tweede bank in L-vorm om meer werkruimte te hebben. In het secundair hebben we haar lessenrooster geplastificeerd en aan de buitenkant van haar boekentas geplakt zodat ze snel weet naar welk lokaal ze moet. ”

“Zoon is snel moe en heeft last van fysieke beperkingen. Zijn schoolbank werd voor hem verhoogd zodat hij comfortabeler kan zitten (hij is meer dan 2 meter). ”

“Vrijstellingen van bepaalde vakken (zedeleer, Engels, LO, geschiedenis, aardrijkskunde...) om het haalbaar te maken voor hem. ”

“Er werden gekleurde bollen op de bank van het kind gekleefd om zo o.a de schrijfrichting te bepalen. ”

“Resem kleine, maar zeer belangrijke redelijke aanpassingen in school die weinig energie vroegen van de leerkrachten, bleken een succesformule. ”

De niet geplande, onvoorziene maatregel kan zelfs tegengesteld zijn aan een maatregel die eerder werd toegepast. Een bijvoorbeeld: een leerling niet langer uit de klas halen om extra te oefenen, maar in de klas begeleiden zodat het kind zich niet uitgesloten voelt. Een andere ouder vertelt dat zijn kind met aandachtsproblemen zich beter voelde door niet langer vooraan, maar achteraan in de klas te mogen zitten: “ze moest dan niet voortdurend om kijken om te zien wat allemaal gebeurde.”

Soms kan een op het eerste zicht moeilijk obstakel toch vrij eenvoudig opgelost worden door in overleg met ouders en school een creatieve en haalbare oplossing uit te werken.

“Volgens de wetgeving mag de school geen insuline toedienen. Dankzij duidelijke afspraken, namelijk moeder heeft een handleiding geschreven en bij afwijkende bloedwaarden is zij ten allen tijde bereikbaar en neemt zij de beslissing, kan dochter zo gewoon mogelijk naar school. ”

Een maatregel kan dan wel werken voor een leerling, maar niet voor de leerkracht. Ook dan kunnen er met succes alternatieven gezocht worden.

Als niet voorziene **ondersteuningsfiguren** komen zowel de klasleerkrachten, zorgleerkracht, GON, CLB als ouders zelf in beeld. Ook klasgenoten worden meermaals vernoemd als diegenen die de taak van een stagiaire kunnen overnemen of het kind spontaan ‘mee op sleeptouw nemen’ zonder dan dit echt gepland was.

“In de instapklas kreeg hij een meermaals stagiaire kinderverzorging, in de eerste kleuterklas had de juf liever geen stagiaires; zij heeft het systeem van de klasbuddy in het leven geroepen. ”

“Andere leerlingen die het kind mee op sleeptouw nemen en het spontaan doen zonder het als opdracht te zien. ”

“De ‘sterkere’ medeleerlingen kregen een beurtrol om voor hun klasgenootje te zorgen; dit was vooral nodig bij ‘schakelmomenten’; opruimen, naar de speelplaats of refter gaan... ”

Meest positief ervaren maatregel

Wat is voor ouders nu dé maatregel voor hun kind die er bovenuit springt, en welke maatregel was volgens hen een echte miskleun? Om dit te achterhalen vroegen we eerst: “Welke maatregel op school of stageplaats, gepland of niet gepland, heb je zelf als meest positief voor je kind ervaren? Omschrijf zo concreet mogelijk.” Om daarnaast te weten te komen wat er absoluut niet heeft gewerkt, vroegen we vervolgens op dezelfde manier naar de maatregel die ouders als meest negatief voor hun kind hebben ervaren.

De antwoorden zijn soms verrassend eenvoudig. Heel wat ouders benoemen **overleg en communicatie** als dé sleutel voor een aanpak die werkt. Het gaat dan zowel over het communiceren binnen het schoolteam, met ouders en met externe ondersteuners als over gesprekken met het kind zelf over gevoelens en aanpak. Daarnaast is verduidelijking over de problematiek aan de klasgroep vaak nodig om meer begrip te krijgen en om pesterijen of jaloezie te voorkomen.

- “Het verduidelijken van ASS en genderdysforie zodat de kinderen geen vragen meer gingen stellen.”
- “Het persoonlijk aanspreekbaar zijn van het schoolteam.”
- “Het actief nadenken van alle partijen en als iets niet kan, dit benoemen en openlijk bespreken.”
- “Kind inspraak geven in sticordi: wat vind ik helpend/wat niet.”
- “De leerkrachten stonden open voor overleg en luisterden naar onze noden. Ze hadden begrip en hadden meer aandacht voor duidelijke communicatie met mijn zoon. Hierdoor was er meer wederzijds begrip en betere samenwerking.”
- “De tijd die genomen werd om mijn kind verder te helpen. In het begin heeft dit veel tijd in beslag genomen, maar later in het schooljaar heeft de leerkracht er de vruchten van geplukt.”
- “De kinderen uit de gewone klas waren aanvankelijk jaloers (klas hoogbegaafden), maar mochten af en toe ook eens mee en leerden zo dat er daar ook gewerkt werd en het niet zo eenvoudig was. Op deze manier werd roddel van de ouders over elitaire behandeling, enz. vermeden.”
- “Het zorgen dat ze zich deel bleef voelen van de groep.”
- “De positieve benadering, het tussentijdse ‘dikke-duimpje’ en het geven van het ‘je-mag-zijn-wie-je-bent’ gevoel.”
- “Dit is trouwens niet alleen zo belangrijk voor kinderen met specifieke zorg, maar iedereen heeft daar deugd van!”
- “Dat dochter bij zorgleerkracht, leerkrachten en begeleider terecht kon als ze werd gepest/geplaagd.”
- “De persoonlijke aanpak. Geen hokjes denken maar op zoek gaan naar creatieve oplossingen voor een meisje met creatieve problemen.”
- “Ons kind zo gewoon mogelijk laten zijn, dat de juf zelfs af en toe vergeet dat ze in een rolstoel zit. En dat vind ik de meest geslaagde ‘maatregel’.”
- “Hij draaide gewoon mee in het klasgebeuren/school en de opvang, d.w.z. de sterke kanten zoeken en vinden i.p.v. alleen de werkpunten te onthouden.”

Voor heel wat leerlingen ligt de sleutel tot geslaagde inclusie in het wegnemen van teveel druk en het bieden van **rust en structuur**.

Meerdere ouders zijn ervan overtuigd dat ‘aanvaarding’, het deel mogen uitmaken van de klasgroep, het ingrijpen bij pestgedrag en kansen bieden tot succeservaringen, de meest positieve hefbomen voor hun kind zijn geweest. Wanneer een kind echt deel uitmaakt van de klasgroep, verdwijnt de beperking op de achtergrond.

“Ze hebben heel hard gewerkt aan het klasgevoel en het niet lachen met hem als hij zijn tics doet.”

“Mogelijkheid om zich even uit de klasgroep te kunnen terugtrekken, zowel in crisissituatie (zeer boos/agressief) als wanneer hij overprikkeld is.”

“Rustige lees/speelplek voor tijdens de speeltijd.”

“De druk die werd weg genomen in de klas door minder oefeningen te moeten maken.”

Ouders sommen als meest positieve maatregel een hele waaier aan **aanpassingen en hulpmiddelen** op die ook al in de voorgaande vragen aan bod kwamen. Een aantal ouders vermelden hierbij expliciet hoe belangrijk het is dat de leerling zich niet anders voelt door de toegekende maatregelen. Dit is zeker het geval wanneer alle leerlingen kunnen genieten van een maatregel. Ouders merken ook op dat maatregelen maar succesvol kunnen zijn als er continuïteit is, dit wil zeggen door alle leerkrachten worden toegepast en dit in opeenvolgende schooljaren.

“Andere leerlingen van de klas ook gebruik leren maken van de maatregelen die voor ons kind gelden. Het gebruik van hoofdtelefoon, study buddy, emoticons om stressniveau aan te duiden.... Wat maakte dat ons kind zich niet meer alleen voelde in zijn soort.”

“Het feit dat de juf van de derde kleuterklas steeds op zoek ging naar nieuwe uitdagingen voor onze zoon en dit op een speelse manier, zodat het niet opviel dat hij anders was dan de rest.”

“Dat de taken en toetsen digitaal zijn zonder te vragen!!”

De als meest positief ervaren **ondersteuningsfiguur** bevindt zich zowel schoolintern (klas- en zorgleerkrachten) als extern (GON, ondersteuners, stagiaires, therapeuten en revalidatiecentra). Ouders vinden het belangrijk dat die externe vormen van ondersteuning zoveel mogelijk binnen de school(m)uren plaatsvindt. Zeker het vermelden waard: meerdere ouders hebben de hulp van medeleerlingen als buddy of in de vorm van peer-to-peerleerstrategieën als de meest positieve maatregel ervaren! Maximaal deel uitmaken van het klasgebeuren blijkt een sterke hefboom voor inclusie te zijn.

“De tijd die de zorgleerkracht en klasleerkracht namen om de extra uitleg te omkaderen TIJDENS de lesmomenten in de klas.”

“Medeleerlingen die zorg droegen voor onze zoon (al dan niet gevraagd).”

“Inzet logo tijdens de les, revalidatie tijdens schooluren.”

“Na een zeer zware operatie en lange herstelperiode les krijgen via computer thuis met Bednet. Alles werkte en de ondersteuning was compleet. Ondanks de zware periode kon de routine doorlopen en was er dagelijks contact met klasgenoten/leeftijdsgenoten.”

“Toepassing peer2peer-leerstrategieën.”

Impact van als meest positief ervaren maatregel

We vroegen aan ouders welke impact de als meest positief ervaren maatregel heeft gehad, en dit op verschillende vlakken. De maatregel heeft volgens ouders een positief effect op meerdere domeinen, zowel op het welbevinden, het gedrag en het leerproces van het kind als op de klassfeer. Voor zover zij dit kunnen inschatten, zijn ouders van mening dat deze positieve maatregel relatief weinig negatieve gevolgen hebben voor de werkdruk van de leerkracht. Bijna de helft is zelfs van oordeel dat die maatregel een positieve invloed heeft op de werkdruk van de leerkracht, terwijl een vijfde denkt dat die positieve maatregel neutraal is voor de werkdruk van leerkrachten. Een gelijkaardige invloed valt op te merken voor de belasting van ouders zelf, meer dan 6 op 10 is van oordeel dat de eigen belasting afneemt door de positieve maatregel, terwijl 1 op 10 denkt dat die belasting toe neemt.

Meest negatief ervaren maatregel

Slechts enkele ouders hebben geen enkele negatieve ervaring gehad tijdens het schooltraject van hun kind met specifieke zorgnoden. De meeste negatieve ervaringen kunnen we omschrijven als het niet erkennen van de zorgnood, onbegrip voor de specifieke onderwijsnoden vanwege medeleerlingen, gebrek aan deskundigheid of kennis van leerkrachten, het niet naleven van gemaakte afspraken (door bepaalde leerkrachten of in de overdracht naar het volgende schooljaar), vruchteloos wachten op hulp, het ontzeggen van de nodige rust voor de leerling, teveel druk uitoefenen, te hoge of te lage verwachtingen ten aanzien van kinderen op school, en het bestraffen van kinderen wanneer ze omwille van hun beperking niet in orde zijn met taken of lessen. Enkele ouders vermelden dat de doorver-

wijzing naar het buitengewoon onderwijs een erg negatieve ervaring was voor de ontwikkeling van hun kind. De opgesomde negatieve ervaringen zijn zowat een spiegel van de eerder genoemde positieve hefbomen tot inclusie. In de marge, maar zeker niet onbelangrijk, betreuren meerdere ouders de grote investeringen in buitenschoolse therapie, een extra belasting die weegt op ouders én kinderen.

“Het is niet echt een maatregel vanuit de school zelf maar de nodige bijkomende therapie (logo, ergo,...) na de schooluren waren heel vermoeiend voor mijn kind en voor ons. Dit kan uiteraard niet voorzien worden op een reguliere school, maar het zou bijvoorbeeld fijn zijn, mocht de therapie tijdens de schooluren gevolgd kunnen worden.”

“Mijn jongste zoon heeft dysfasie met ODD gedragsstoornis maar daar zijn er geen middelen voor op school. Ik ben dus noodzakelijk parttime moeten werken om mijn zoon naar gedragstherapie te brengen. Daarnaast moet hij ook kine volgen en schrijftherapie ook daar moeten ouders instaan voor vervoer... Ik snap dat niet dat ouders van hier naar daar gestuurd worden. IQ test is nodig, gehoortest, kinderneuroloog en dan nog bilan logo...”

Communicatie en overleg lopen fout als ouders en leerlingen nergens terecht kunnen met hun verhaal en gemaakte afspraken niet worden gerespecteerd.

“Wanneer ik als ouder daar uitleg over geef, wordt er amper tot niet geluisterd.”

“Mijn meerderjarige zoon werd zowat ‘betutteld’ en behandeld als een kind uit het basisonderwijs en kon toch niets inbrengen.”

“Er zijn altijd wel leerkrachten die ondanks de gemaakte afspraken die toch niet toepassen.”

“Dat kan natuurlijk al eens vergeten worden en dat is menselijk, maar al te vaak is dat omdat ze er niet mee akkoord zijn.”

Kinderen voelen zich **niet aanvaard** wanneer de focus ligt op hun tekorten en hun anders zijn.

“Strafpunt als iets niet in orde was om zelfstandigheid te verhogen.”

“Mijn kind voelde zich er niet bij horen, gevoel ik kan niet mee, ik ben anders.”

“Dat er door leerkrachten altijd gefocust wordt op wat een kind niet kan.”

“Het in een aparte ruimte moeten oefenen. Dit maakte dat ons kind zich ‘anders’ voelde.”

Het ontbreken van **rust en structuur** creëert stress en is een rem op leren en welbevinden.

“Te snel een grote verantwoordelijkheid van het kind verwachten/willen, vormt een enorme druk en stress op het kind.”

“Moest altijd inhaalwerk maken, terwijl school al heel stressvol en vermoeiend is.”

Ouders ervaren **aanpassingen en hulpmiddelen** als negatief indien ze niet afgestemd zijn op de specifieke noden van hun kind, soms hebben ze daardoor zelfs een averechts effect.

“Ze kijken niet naar mijn kind, maar naar een standaardlijstje van ‘de stoornis’.”

“Blijven proberen om toch maar meer te schrijven alhoewel dit niet helpt.”

“Starheid in mogelijke aanpak.”

Ook **ondersteuningsfiguren** kunnen als negatief ervaren worden indien ze niet de gehoopte of verwachte hulp kunnen bieden, indien er te weinig continuïteit is of als ouders zelf tegen wil en dank de rol van ondersteuner opnemen.

“Als ouder zelf veel moeten doen om mijn kind te begeleiden waardoor ik, geen andere keuze had dan parttime te werken.”

“Volgend schooljaar is de kans groot dat de externe ondersteuningsjuf een andere zal zijn.”

“Weinig hulp CLB.”

“De ondersteuner (ergotherapeute) wist heel weinig over ASS, er kwam geen klik met het kind.”

“Het niet kunnen deelnemen aan gezamenlijke klasactiviteiten (bv. uitstap naar speeltuin) omdat er te weinig personeel is.”

“Opvolging van de les aan huis, buiten Bednet. Er is nooit een leerkracht gevonden en het is niet doorgegaan.”

Impact van als meest negatief ervaren maatregel

Ook de impact van een als negatief ervaren maatregel op verschillende domeinen blijkt omgekeerd aan die van een positieve maatregel. Volgens ouders hebben de maatregelen een erg negatieve impact op het welbevinden, leerproces en gedrag van het kind. Ouders zijn van mening dat de werkdruk van leerkrachten er ook eerder negatief dan positief door beïnvloed wordt. Vooral de eigen belasting heeft sterk te lijden onder deze maatregelen, aldus meer dan de helft van de ouders.

Wie neemt welke rol op?

Rol van de ouders

“Hoe zie je zelf bij voorkeur de rol van ouders of andere opvoedingsverantwoordelijken in de aanpak op school?”, vroegen we aan ouders. Ouders kennen zichzelf meerdere rollen toe. Slechts enkele ouders zien voor zichzelf amper een rol, ze willen zich vooral ‘niet mengen’.

De overgrote meerderheid is ervan overtuigd dat hun **betrokkenheid als ervaringsdeskundige** een meerwaarde, of zelfs een absolute noodzaak is.

“Jij bent als ouder de enige persoon die gedurende de gehele loopbaan je kind zal meevolgen en een unieke kijk krijgt op het leerproces van je kind. Hoe beter je je kind en de problematiek kent hoe gericht je kan ondersteunen en leerkrachten inlichten wat noodzakelijk is. Leerkrachten hebben meestal maar een momentopname van een jaar, daarna is het een andere leerkracht die vaak opnieuw begint en hoogstens info doorkrijgt van een andere leerkracht. Jij als ouder kan een belangrijke brug zijn en bent de enige constante doorheen de hele schoolloopbaan.”

Om die rol te kunnen opnemen, wensen ouders **informatie, van bij de start en tijdens het hele verdere verloop van het zorgtraject**. De communicatie met de school moet ‘open en transparant’ zijn, ook als het moeilijk gaat. Informeel contact is zinvol, maar duidelijke afspraken op papier zijn eveneens nodig. Het merendeel van de ouders wil niet alleen geïnformeerd worden, maar ook betrokken zijn bij overleg, zowel met het schoolteam als met externe ondersteuners. Ze zien zichzelf als een **evenwaardige partner** die meezoekt naar een aanpak die werkt. “Op één lijn zitten” en “de neuzen in dezelfde richting krijgen” komen meerdere keren terug in de antwoorden.

Enkele ouders geven hierbij expliciet aan dat ze begrip hebben voor de draagkracht van de school en een evenwicht willen vinden in wat haalbaar is.

“We mogen veel verwachten van school als ondersteuning, maar de school heeft veel leerlingen om rekening mee te houden en dus mogen we niet het onderste uit de kan halen.”

Daarnaast wil een aantal ouders de school bijstaan door **thuis een gelijkaardige aanpak** verder te zetten of door actief te helpen met het uitwerken van de maatregelen (boeken digitaal omzetten) of door zelf thuis therapie of bijles te geven. Vooral die laatste vorm van ondersteuning thuis roept ook meerdere kritische vragen op.

“Ouders als tipgevers en mede-besprekers, maar niet als uitvoerders of als opvolgers. Zij zouden geen verantwoordelijkheid

mogen hebben in het aanleren van de leerstof en vaardigheden die in de leerplannen staan. Niet door te helpen met oefenen en niet door extra naschoolse hulp in te schakelen, want dit creëert ongelijke kansen en het zorgt ervoor dat ze minder ‘ouder’ kunnen zijn. ”

Meerdere ouders zien zichzelf niet enkel als mede-ondersteuner, maar als **dé trekker, dé motor** van de zorg op school. Ook hier stellen ouders kritische vragen bij: indien zorg afhangt van het initiatief van ouders, krijgen niet alle kinderen gelijke kansen.

“ Ze zouden niet altijd het voortouw moeten nemen, maar kunnen vaak niet anders. Moeten ouders de school, de klasleerkracht bewust maken van de leerproblemen, of andersom? Ouders mogen toch verwachten van leerkrachten dat die vertrouwd zijn met leer- en ander moeilijkheden. De school zou ook vragende partij of signalerende partij moeten zijn. Nu hangt het vaak af van de durf en vraag van de ouder vooraleer er actie komt. Een goede school merkt dingen op en gaat in gesprek hierover met de bedoeling om aan alle kinderen zoveel mogelijk kansen te geven. ”

Ouders van **oudere leerlingen** zien hun eigen rol afnemen, maar vinden dit niet altijd een probleem.

“ Het lukt steeds moeilijker naarmate de kinderen ouder worden. Je bent genoodzaakt om het uit handen te geven. ”

“ Ik merk dat mijn rol als ouder minder op de voorgrond is al naargelang mijn zoon ouder wordt... Mijn zoon neemt meer zelfstandig op zich, zoals communicatie met leerkrachten en begeleiding. Dat moedig ik ook aan. Zo is zijn participatie ook optimaal. ”

Rol van het kind

Ouders vinden het in de eerste plaats belangrijk dat er geluisterd wordt naar hun kind. **Peilen naar het welbevinden** en toetsen of het zich goed voelt bij de aanpak op school is een voorwaarde voor succes. Bovendien kan een gesprek met het kind onbegrip of misverstanden uit de weg helpen, zowel bij leerkrachten als bij klasgenoten.

“ Want het welzijn van het kind is belangrijk en als een kind zich goed voelt dan kan je veel bereiken en stappen maken. ”

“ Bij moeilijk gedrag eens nagaan wat de oorzaak zou kunnen zijn in plaats van het kind gewoon als ‘lastig’ te bestempelen. ”

Die openheid over zorgnoden geldt ook ten aanzien van de kinderen met specifieke onderwijsnoden zelf, ze hebben het recht op **eerlijke communicatie** over hun beperking of ‘anders zijn’ om hun op een realistische manier te ondersteunen, aldus een aantal ouders.

“ Je kind stimuleren en open kaart spelen met je kind wat de problematiek is en wat je gaat doen concreet. Je kind kan dat best aan, anders bereik je geen resultaten als je je kind in een glazen bol zet en beschermt van alles. ”

Vrijwel alle ouders zijn van mening dat kinderen **actief betrokken** kunnen en moeten worden in het zorgtraject. Kinderen zijn volgens hen het best geplaatst én zelf in staat om mee na te denken over de ondersteuning die kan helpen.

“ Kinderen kunnen perfect aangeven als iets niet werkt voor hen of wel werkt. Als je niet luistert naar die signalen, dan ben je boven hun hoofd bezig. ”

Bovendien zullen kinderen die voelen dat er **niet over hen, maar met hun gesproken** wordt, meer gemotiveerd zijn om de maatregelen een kans te geven.

“Betrekt het kind, dat komt de motivatie ten goede. Toon dat je vertrouwen hebt in het kind en het de moeite waard vindt om zaken uit te leggen. Het draait uiteindelijk om het kind.”

Over de leeftijd waarop die actieve betrokkenheid mogelijk is, lopen de meningen van ouders wat uit elkaar. Een aantal ouders gelooft in leeftijdsgrenzen voor overleg en betrokkenheid, anderen zijn van oordeel dat inspraak van jongeren af aan mogelijk is zolang je communiceert op het **niveau van het kind**.

Soms ervaren ouders dat hun kinderen op school moeilijk kunnen uitdrukken wat ze voelen of ervaren, dan nemen ouders de rol van ‘vertaler’ op, ze communiceren aan de school wat het kind thuis vertelt. Enkele ouders zijn bezorgd over mogelijke negatieve gevolgen van het betrekken van het kind, omdat het kind zich daardoor **anders of ‘gevisieerd’** kan voelen of omdat het kind het al zwaar genoeg heeft.

“De noden van het kind moeten voorop gesteld worden. Het kind mag ook gehoord worden, maar niet op zo’n manier dat het extra stress geeft voor het kind.”

Rol van medeleerlingen

We zagen de klasgenoten of medeleerlingen al eerder opduiken in de open vragen over positieve maatregelen op school, en dit zowel op vlak van welbevinden, leerproces, gedrag, mentale en fysieke beperking. Enkele ouders vermelden het buddy-systeem zelfs als de meest positief ervaren maatregel voor hun kind op school. Die betekenisvolle vorm van ondersteuning krijgt bevestiging in de beschrijving van de rol die ouders aan medeleerlingen toekennen.

Opmerkelijk is dat vrijwel alle ouders het zinvol, vaak zelfs noodzakelijk vinden dat medeleerlingen **op de hoogte** worden gebracht van de problematiek van hun kind. Die openheid kan pestgedrag om het anders zijn en jaloezie om de toegekende maatregelen vermijden. **Begrip en aanvaarding** door klasgenoten zijn heel belangrijk voor het welbevinden en zelfbeeld van de betrokken leerling, maar dragen ook bij tot een hechter samenleven als groep, de klasleerkracht kan hier een belangrijke rol in spelen.

“Bij ons op school is er een zeer zorgzame klasgroep, mede door de aanpak en openheid van de leerkracht. Het is de taak van de klasleerkracht om zijn klasmanagement zo te organiseren dat alle leerlingen van elkaar leren en elkaar respecteren in hun zijn en kunnen.”

Enkele ouders merken op dat voor leerlingen die van jongeren af aan samen schoollopen met kinderen met een beperking, respect en begrip voor elkaar **vanzelfsprekend** is.

“Kindjes weten hoe ze zijn, ze zijn samen opgegroeid van de peuterklas dus maken er geen problemen van, de sterke komen voor hen op dus daar zit het wel goed.’ Kinderen hebben geen problemen hiermee. Als volwassenen meer kijken hoe medeleerlingen het aanpakken en mee omgaan.”

Naast het tonen van begrip en aanvaarding kunnen medeleerlingen ook **een buddyrol** opnemen. Ze kunnen helpen bij het uitleggen of het instuderen van de leerstof (study buddy of peer tutoring), bij de integratie van leerlingen die problemen hebben met sociale vaardigheden of helpen met taalverwerving of met praktische taken. Ouders benadrukken dat het belangrijk is dat deze hulp zonder druk en vrijwillig wordt opgenomen, en dat de ‘helpers’ beloond moeten worden met complimenten.

Een enkele ouder vreest dat het buddysysteem stigmatiserend kan werken. Iemand merkt op dat het inschakelen van medeleerlingen in ieder geval nooit gezien mag worden als het enige antwoord op de hoge ondersteuningsnood van leerkrachten.

Ouders die ervaring hebben met het inzetten van buddy’s als ondersteuning van hun kind zijn van oordeel dat het een **win-winsituatie** is.

Rol van de school

De belangrijkste rol van de school bestaat er volgens ouders uit om op basis van een **duidelijke visie** een **zorgbeleid** uit te werken, en dit ook toe te passen.

“Niet alleen in theorie openstaan voor kinderen met specifieke onderwijsnoden, maar dit ook in de praktijk brengen. Eerlijke afspraken, die een heel jaar blijven gelden en niet enkel bij inschrijving.”

De school kan zich bij de uitvoering ervan laten bijstaan door experts, maar moet er vooral over waken dat **heel het schoolteam de visie deelt** en in praktijk brengt. Veel ouders zijn van mening dat een school de **leerkrachten hierin meer moet ondersteunen en waar nodig moet bijsturen**. Het ontbreekt volgens hen nog te vaak aan deskundigheid of openheid.

“De school kan ervoor kiezen om vormingsdagen in te lassen, bijscholingen en vooral leerkrachten op te volgen en te controleren of ze de visie van de school volgen.”

Volgens meerdere ouders is niet alleen meer kennis en visie, maar ook **bijkomende ondersteuning op de klasvloer** noodzakelijk om een goed zorgbeleid te kunnen voeren. In de lerarenopleiding moet meer ingezet worden op stages in klassen waar diversiteit en inclusie de norm zijn.

“Kennis hebben van leer-en gedragsproblemen, de juiste aanpak met vakbekwame gemotiveerde leerkrachten, met ondersteuning van specialisten uit bijzonder onderwijs, met extra maatregelen voor externe ondersteuning en voortdurende bijscholing.”

“Het is zinloos om stagiaires een klassikaal lesje met voor iedereen dezelfde opdrachten en aanpak te laten geven... vanaf een tweede jaar lijkt het me logisch dat ze leren werken met de realiteit van een superdiverse klas.”

Ouders verwachten dat een school zelf moeilijkheden **signaleert**, maar ook **open kan staan voor inbreng** van ouders en expertise van buitenaf. De rol van school als ‘**partner**’ treedt hier sterk naar voor.

“Ik verwacht dat de school een en ander tijdig kan detecteren én openstaat voor ouders en kinderen die noden signaleren.”

“Als een aantal zaken niet op school kunnen worden opgelost, dan toch graag doorverwijzingen naar instanties die hierbij kunnen helpen.”

Hoewel dit in praktijk niet altijd het geval is, zouden de scholen idealiter de **centrale actor** in het zorgtraject moeten zijn, aldus ouders. Scholen zijn volgens hen verantwoordelijk voor de **coördinatie, de toepassing en opvolging** van de maatregelen, ook over leerjaren heen. Vaak missen ouders die trekkende en coördinerende rol van de school.

“Alles valt of staat met de inbreng van de school.”

“Ik zie de school in een coördinerende rol. Ze hebben het meeste ervaring met bepaalde (leer)noden en de maatregelen voorhanden. Deze zouden dan in overleg met alle partijen, zoals ook revalidatiecentrum, GON-leerkracht en ouders moeten besproken worden om iedereen op dezelfde lijn te zetten.”

“Organiseren van overleg en opvolgen van het kind en de begeleiding over de schooljaren heen.”

“Er is weinig initiatief vanuit school. Zelfs al weet je te weinig over een problematiek als school, als je de touwtjes in handen neemt en in samenspraak op zoek gaat, dan bereik je resultaten. Nu gebeurt er weinig als ouders geen initiatief nemen.”

Scholen moeten ook instaan voor een goede **communicatie** met alle betrokkenen. Een aantal ouders heeft het

gevoel dat de school te weinig communiceert over hoe het met hun kind gaat. Ouders vinden het ook moeilijk als er maatregelen worden genomen zonder hun medeweten.

“School houdt contact met alle betrokkenen rond het kind, steeds met medeweten van de ouders. Info ook laten doorstromen naar iedereen!”

“Een simpele wekelijkse nota in de agenda kan al aangeven hoe een kind zich voelt in de klas of hoe het evolueert. Twee oudercontacten op een heel schooljaar is te weinig als je kind weinig vertelt hoe het gaat op school en hoe het zich daarbij voelt.”

“Scholen zouden verplicht moeten worden om alle maatregelen die ze nemen, meteen te melden aan de ouders! Niet eerst even testen in ‘t geniep, maar openheid!”

Rol van de stageplaats

Voor leerlingen met specifieke onderwijsnoden op stage vinden ouders het belangrijk dat de stageplaats **goed geïnformeerd** is en **voorbereid** is op de komst van de leerling. Daarom is voorafgaand overleg met de school, met ouders, de leerling in kwestie en eventueel externe ondersteuners onontbeerlijk.

“De stageplaats zou iemand kunnen sturen om eens een lesdag mee te maken, zodat ze beter weten hoe deze leerling functioneert.”

Een begripvolle en stimulerende houding met **extra tijd om te wennen** dragen bij tot een groeiend zelfvertrouwen van de leerling. Ook tijdens het verloop van de stage kan een **blijvende uitwisseling** zorgen voor relatief kleine aanpassingen die voor de leerling een wereld van verschil maken. Ouders vinden de rol van de stageplaats erg belangrijk, als **opstap naar de arbeidsmarkt** en als plek waar de leerling zijn talenten kan tonen die op school minder tot hun recht komen.

“Ik denk dat een stageplaats voor kinderen met specifieke noden een grote meerwaarde kan zijn omdat deze een eerste indruk kan geven hoe hij of zij later op de arbeidsmarkt kan staan. Soms is het een verademing dat niet alle druk die kinderen met noden ondervinden op school, ook verergeren op de arbeidsmarkt. Zelf mooie voorbeelden gezien van kinderen die op school met inclusie miserabel waren, maar eens op de stageplaats openbloeien en hun vechtlust terug vinden.”

Andere voorstellen van hefbomen

We vroegen aan ouders naar andere voorstellen die kunnen bijdragen tot meer inclusie in de klas. Het gaat hier dus niet noodzakelijk over maatregelen die de kinderen of de ouders zelf aan de lijve hebben meegemaakt, maar ook over nieuwe ideeën die ze vanuit hun ervaring als ouder van kinderen met een specifieke onderwijsnood willen delen met anderen. We ordenen de voorstellen opnieuw volgens de eerder gekozen rubrieken communicatie, aanvaarding, aanpassingen, hulpmiddelen en ondersteuners.

In de rubriek **communicatie** komt de nood aan een open uitwisseling en inspraak van alle betrokkenen sterk naar voor, zowel ouders als kinderen moeten hun verhaal kunnen doen op school.

“Betere communicatie met de ouders en beter aanpassen aan de noden van het kind op het moment zelf zodat ze ervoor hun eigen verhaal kunnen vertellen aan de leerkracht en bij problemen een oplossing kunnen zoeken.”

“Ouders niet als lastposten aanzien maar echt als belangrijke informatiebron en volwaardige partner.”

“Essentieel naar mijn aanvoelen is een goede en evenwaardige samenwerking op te zetten tussen vier experten waarbij luisteren centraal staat: het kind als expert over zichzelf, de ouders als expert

die een uniek aanvoelen hebben op wat belangrijk is voor het kind in het leerproces, de school/leerkrachten die een bijzondere kijk hebben op het functioneren van het kind in de schoolomgeving en het leren, en externe experts die een veel betere kijk hebben op de leerstoornis door hun jarenlange ervaring. ”

Om de **aanvaarding** te verbeteren, spreken ouders over de nood aan een mentaliteitswijziging in het omgaan met verschillen en het ontwikkelen van een ‘groeimindset’, met name de overtuiging dat elke leerling ondanks of net dankzij het anders zijn kan leren.

“Elke leerkracht heeft zijn/haar aanpak, maar elk kind heeft evenzeer een specifieke aanpak nodig. ”

“Opleiding van de leerkrachten: belangrijk om hen een ‘groeimindset’ bij te brengen. Alles begint met acceptatie en het geloof dat elke leerling kan groeien. Die basishouding is het fundament waarop dan praktische tips kunnen geënt worden. ”

Bij de **aanpassingen en hulpmiddelen** valt op dat meerdere ouders dromen over het werken in niveaugroepen in de klas, zonder die groepen als zwak of sterk te bestempelen. Die werkwijze vraagt soms om het loslaten van routines en ‘out of the box’ durven denken.

“Themawerking: waarin iedereen zijn sterke kanten kan benutten en tonen. ”

“De klas meer onderverdelen in groepjes per vak zonder dit effectief te benoemen als ‘sterke’ of ‘zwakkere’ groep voor wiskunde, taal ... ”

“De meeste maatregelen vragen weinig extra moeite, maar gewoon even afstappen van soms jarenlange routines... ”

“Het zou beter zijn als er van in het begin van de opleiding al aangeleerd werd dat iedereen dezelfde les/dezelfde oefeningen/

dezelfde aanpak/... geven niet meer van deze tijd is!! ”

“Durven outside the box denken! ”

De meeste voorstellen van ouders gaan over de vorm en kwaliteit van **ondersteuning**. Investeren in een betere opleiding van leerkrachten, meer ondersteuning in de klas (twee leerkrachten per klas), uitwisseling met andere disciplines, meer continuïteit in de ondersteuning (zelfde ondersteuner, voortzetting van begeleiding en maatregelen gedurende hele schoolloopbaan) en aangepast didactisch materiaal zijn de meest genoemde topics.

“Schoolpersoneel met een gezinswetenschappelijke achtergrond inschakelen als brugfiguur. ”

“Meer zorg op school, meer ondersteuners en dan liefst indien mogelijk een vaste persoon die het kind op die manier goed kan opvolgen. ”

“Eens de aanvraag is ingediend en goedgekeurd en de extra zorg werd opgestart, moet het automatisch vervolgd worden in de volgende schooljaren. ”

“Kennis en erkenning door elke leerkracht waarmee hij samenwerkt. Ook de mensen van toezicht op de speelplaats. ”

“Meer personeel in de klas. Nu moet er te veel beroep gedaan worden op de ouders zelf of op vrijwilligers (waarop je al héél veel beroep moet doen als ouder van een kind met beperking). ”

“Meer middelen om leerkrachten uit buitengewoon onderwijs in te zetten in gewoon onderwijs. ”

“Twee leerkrachten per klas in lager onderwijs. ”

“Meer pedagogisch materiaal ter beschikking stellen of maken/delen. ”

Uitsmijter: boodschap voor andere ouders

“Heb je nog een boodschap voor andere ouders van kinderen met specifieke onderwijsnoden?”, vroegen we als uitsmijter aan ouders met positieve inclusie-ervaringen. De reacties zijn overwegend heel erg bemoedigend.

“Ga ervoor, luister naar je kind, vertrouw je buikgevoel, ga het gesprek met de school aan, het loont de moeite...”

Tegelijk duiken de woorden ‘strijd, gevecht, niet opgeven’ meermaals op. Ook voor ouders met succeservaringen was de weg vaak niet vanzelfsprekend, zo blijkt uit de adviezen. Ouders raden aan om op zoek te gaan naar een school die open staat voor inclusie en zelfs van school te veranderen bij te veel tegenkating.

Daarnaast vinden ouders het belangrijk om het nodige vertrouwen te geven aan de school, ervan uitgaan dat iedereen het beste voor heeft met het kind is de basis om samen te kunnen zoeken naar de meest gepaste en haalbare vorm van ondersteuning.

“Ja, ik wens ze veel moed en doorzettingsvermogen: ‘t is geen makkelijke opdracht je kind te begeleiden doorheen moeilijkheden.”

“Geef niet op, wees mondig, bereid je voor, laat je ondersteunen door je netwerk, sta sterk in je schoenen!”

“Als ouder voel je het best aan wat je kind kan bereiken, maar je moet wel realistisch zijn en er zelf heel veel tijd en andere dingen voor opofferen.”

“Laat je niet ontmoedigen. Sta op je strepen, probeer en zoek samen met je kind naar oplossingen en durf hulp vragen.”

“Het is belangrijk om de school te vinden die bereid is mee te denken ‘out of the box’ en het kind niet dwingt om in een strak kader te blijven werken.”

“Durf de verantwoordelijkheid van het leerproces bij ‘het onderwijs’ leggen, maar geef veel blijk van appreciatie voor alles wat voor je kind wordt gedaan.”

“Zoek naar een school en een team dat aansluit bij uw verwachtingen over de aanpak van de problemen. Wees open en duidelijk en niet aanvallend. Je mag er vanuit gaan dat zij het even goed met je kind voor hebben dan jij.”

“Je moet enkel geluk hebben met de school waar je kind zit.”

“Als je merkt dat er van school/clb uit geen begrip en/of juiste aanpak komt is het soms beter uw kind van school te veranderen i.p.v. uw kind helemaal te zien wegglijden. Bespreek je verwachtingen, angsten, twijfels...”

“Weet dat inclusie een recht is maar daarom is het er niet zomaar... Je kan er wel aan mee werken. Probeer mensen te zoeken die er mee in geloven. Zoek het in kleine dingen en benoem die positieve dingen ook naar school toe.”

“Ik zou het zeker iedereen aan raden om het op zijn minst te proberen, is goed voor het kind hun zelfvertrouwen en de andere kinderen leren ook omgaan met kinderen die anders zijn.”

Algemene conclusie

“Wat heeft volgens ouders op school het verschil gemaakt voor hun kind met specifieke onderwijsnoden?” De antwoorden zijn even divers - want ‘er bestaan geen standaard-maatregelen’ - als gelijkend. Naast een waaier aan concrete maatregelen en ondersteuningsfiguren, vinden immers alle ouders een open communicatie en respect voor verschillen tussen leerlingen, cruciale sleutels tot succes. Het zijn deze op het eerste zicht kleine, maar voor ouders en leerlingen essentiële elementen, die de slaagkansen van een inclusief traject verhogen. Ze geven blijk van een sterk geloof in de

rol van de leerkracht als spilfiguur, de ouder als ervaringsdeskundige, de vertrouwensband tussen ouders en school, en in het groeipotentieel van alle kinderen, met of zonder beperking.

Kunnen en mogen praten met elkaar

Vrijwel elke ouder vermeldt **overleg en communicatie** als kritische succesfactor. Dit lijkt een evidentie, maar de manier waarop is voor ouders erg belangrijk. Openheid, transparantie, kort op de bal, formeel én informeel zijn sleutelwoorden. Alle betrokkenen, de leerling, ouders, het schoolteam en externe ondersteuners hebben hierin een plaats.

“Schromelijk onderschat maar essentieel voor een positief verhaal: wanneer echt geluisterd wordt naar ouders en in dialoog wordt gegaan voor redelijke aanpassingen, dan zie je echt ‘resultaten’ die niet alleen positief zijn voor het kind, maar ook de draaglast van ouders en leerkrachten verminderen.”

Leerlingen de kans geven om te vertellen - met beelden of in een gesprek - hoe ze zich voelen op school is volgens ouders een absolute noodzaak. Ook jonge kinderen kunnen op verschillende manieren aangeven wat werkt of niet werkt, dit vergroot hun motivatie en de kans op succes. Ouders benadrukken hoe belangrijk het is dat het kind zich begrepen en gesteund voelt zonder zich een uitzondering te moeten voelen, gewoon ‘**erbij mogen horen**’. Uitleg aan medeleerlingen helpt pestgedrag te voorkomen.

“Het moet niet altijd een grote maatregel zijn. De kleine dingen maken vaak een groot verschil en maken dat het kind graag naar school gaat, zich gewaardeerd voelt en anderen het kind mee op sleeptouw nemen en het spontaan doen zonder het als opdracht te zien.”

Doordachte, gedragen en aanpasbare maatregelen

Ouders wijzen op het belang van maatregelen die bijdragen tot ‘**rust**’ voor de leerling: de kans om zich terug te trekken, niet moeten deelnemen aan drukke activiteiten of verplicht worden om de pauze door te brengen op de speelplaats,

hoofdtelefoons en prikkelarme werkboeken. Een dag-planning, structuurkaarten, pictogrammen, hulp bij studie- en examenplanning, bieden **structuur**.

Naast aanpassingen voor rolstoelgebruikers zijn **hulpmiddelen** zoals laptops, voorleessoftware, formulekaarten, rekenmachine... vaak vermelde klassiekers. Maar ook **differentiatie** in functie van moeilijkheden én talenten scoort hoog. Maatregelen die volgens ouders voor hun kind het verschil maken: meer tijd, de zogenaamde sticordimaatregelen (stimuleren, compenseren, remediëren, dispensen), aangepaste oefeningen en huiswerk, versnellen en les mogen volgen in niveaugroepen of in andere leerjaren. Belangrijke opmerking van ouders hierbij is dat elke maatregel doordacht moeten worden toegepast, getoetst en indien nodig bijgestuurd. Dit betekent ook dat leerlingen met een op het eerste zicht gelijkaardige zorgnood soms gebaat zijn met een totaal andere aanpak.

“Aanpak werd continu aangepast. Wanneer men zag dat er extra zorg nodig was, werd het uitgebreid, wanneer we zagen dat het niet meer nodig was werd het ingeperkt. Je kind evolueert immers en zorg moet dus ook evolueren. Er is geen standaard aanpak.”

Meerdere ouders appreciëren het wanneer de school hen handvaten geeft om **thuis een gelijkaardige aanpak** te kunnen bieden.

“Wij als ouders kunnen ons steentje bijdragen door zelf thuis een beetje dezelfde richtlijnen toe te passen zoals op school. Dit is ten voordele van ons kind omdat hij weet wat er van hem verwacht wordt.”

Soms stellen klasgenoten zich vragen over de ‘voorkeursmaatregelen’, of voelt de leerling die recht heeft op maatregelen zich een uitzonderling. Duidelijke communicatie hierover is belangrijk, en soms kan maatregel wegens succes worden **uitgebreid naar alle leerlingen**.

“Andere leerlingen van de klas ook gebruik leren maken van de maatregelen die voor ons kind gelden. Het gebruik van hoofdtelefoon, study buddy, emoticons om stressniveau aan te duiden... Wat maakte dat ons kind zich niet meer alleen voelde in zijn soort.”

Klasbuddy's als win-winmaatregel

Belangrijke **ondersteuningsfiguren** zijn de vroegere GON-leerkrachten, zorgcoördinatoren, de ondersteuners uit de ondersteuningsnetwerken, revalidatiecentra, specialisten en therapeuten die de diagnose stelden of buitenschoolse hulp bieden. Ook vrijwilligers en stagiaires spelen soms een rol. Ouders vinden die externe ondersteuning vaak noodzakelijk omdat veel leerkrachten vandaag niet de nodige opleiding, ervaring hebben. Meer handen in de klas kunnen hierbij helpen.

Opmerkelijk is dat ouders veel steun hebben ervaren van ‘buddy’s’, dit zijn medeleerlingen die hun kind op meerdere vlakken ondersteunen, zowel praktisch, sociaal als met de leerstof. In het maatschappelijk debat komen klasgenoten vaak naar voor als ‘de dupe’ van de aandacht voor zorgleerlingen, terwijl in deze bevraging samen zorg dragen wordt gezien als een win-win situatie.

“Betrek medeleerlingen als ‘hulpjes’: laat ze de ‘zorgleerling’ tips geven, aanmoedigen, ... Zo krijg je een win-win situatie. De leerkracht wordt wat ontlast, de ‘sterke’ leerling ontwikkelt zorgcompetenties en de zorgleerling leert veel bij van zijn leeftijdsgenoot.”

Een interessante vaststelling is dat de als positief ervaren maatregelen volgens ouders, voor zover ze dit zelf kunnen inschatten, niet alleen een positief effect hebben op het welbevinden, gedrag en leerproces van het kind, maar ook op de klassfeer, de werkdruk van de leerkracht en de belasting van de ouders. Maatregelen die als negatief ervaren werden, hebben het omgekeerde effect.

Ouders als ervaringsdeskundigen, niet als spilfiguur

Wie neemt wat op? We vroegen aan ouders achtereenvolgens wie de ondersteuningsnaden aankaartte, opstelde, uitvoerde, coördineerde en wie zorgde voor de overdracht naar het volgend schooljaar? We stellen vast dat de rollen van de verschillende betrokkenen (ouders, leerling zelf, klasgenoten, klas- of vakleerkracht, directie, zorgcoördinator, CLB, externe ondersteuners...) enigszins verschuiven tijdens het zorgtraject, maar er is één grote constante: ouders nemen bij elke taak een prominente rol op, maar dat vinden ze zelf niet wenselijk. Ze zien voor zichzelf een onmiskenbare rol als ervaringsdeskundige, maar willen liever geen voortrekker zijn. Dit botst met hun ouderrol, vraagt enorm veel investering en creëert ongelijke kansen.

Ook de verwijzing naar buitenschoolse hulpverlening stuit veel ouders tegen de borst. Zij verkiezen zorg voor hun kind binnen de schoolmuren.

“Ouders zijn een belangrijke barometer om het welbevinden, de draagkracht, de talenten en het karakter van het kind in kaart te brengen, en zo aanknopingspunten te hebben tot motivatie en aanpak van het kind. Maar zij zouden geen verantwoordelijkheid mogen hebben in het aanleren van de leerstof en vaardigheden die in de leerplannen staan. Niet door te helpen met oefenen en niet door extra naschoolse hulp in te schakelen, want dit creëert ongelijke kansen en het zorgt ervoor dat ze minder ‘ouder’ kunnen zijn.”

Ouders zien wel een centrale rol weggelegd voor de school als de plaats waar de verschillende betrokkenen hun eigen inbreng kunnen doen in het zoeken naar de meest geschikte aanpak. De maatregelen die uit dit overleg ontstaan, moeten volgens ouders in de eerste plaats door de school zelf worden uitgevoerd, gecoördineerd en opgevolgd.

“Ik zie de school in een coördinerende rol. Ze heeft het meeste ervaring met bepaalde (leer)noden en de maatregelen voorhanden. Deze zouden dan in overleg met alle partijen, zoals ook revalidatiecentrum en GON-leerkracht en ouders moeten besproken worden om iedereen op dezelfde lijn te zetten.”

We kunnen besluiten dat veel succesfactoren die volgens ouders het verschil maakten voor hun kind ver van spectaculair zijn. Dat is een hoopvolle vaststelling. Schoolinterne en externe ondersteuning door ‘specialisten’ zijn vaak nodig, om een problematiek vast te stellen, te duiden en om de school, ouders en leerling te ondersteunen in de aanpak. Maar het echte werk gebeurt binnen de schoolmuren, op de klasvloer. Daar kan elke ouder, leerling, leerkracht en klasgenoot binnen zijn of haar mogelijkheden een hefboom zijn die de draagkracht voor inclusie versterkt. Dit rapport kan hier hopelijk inspiratie toe bieden.

Kanttekening

Een belangrijke kanttekening bij dit belevingsonderzoek is dat de groep ouders die meewerkte aan de bevraging ver van representatief is. De deelnemers zijn overwegend vrouw, hoger opgeleid en erg goed op de hoogte over redelijke maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsnoden dankzij hun opleiding en beroep. Toch willen we de relevantie van de bevindingen niet minimaliseren. Het zijn immers vaak de sterkere en meer mondige ouders die samen met scholen pionierswerk leveren. Hier kunnen ook andere ouders en leerlingen, mits extra ondersteuning, de vruchten van plukken.

Kansen tot inclusie mogen echter niet afhangen van de draagkracht van ouders. Ouders die minder mondig, anderstalig of lager opgeleid zijn, of niet over de nodige tijd of middelen beschikken, hebben even goed heel wat zinvolle informatie over de noden en het welbevinden van hun kind. Om het recht op inclusie niet te laten afhangen van de draagkracht van ouders, moeten scholen inzetten op laagdrempelige ouderbetrokkenheid, waar nodig met de hulp van brugfiguren.

Om dezelfde reden is het niet wenselijk dat ouders een trekkersrol opnemen in het zorgtraject of veel beroep doen op buitenschoolse hulpverlening, het zogenaamde 'schaduwonderwijs'. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het zorgtraject ligt - waar nodig met behulp van externe ondersteuning - in de eerste plaats binnen de schoolmuren, zodat alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond er gebruik van kunnen maken.

Inhoud

Waarom dit onderzoek?	p. 3
Wat helpt volgens ouders?	p. 3
De onderzoeksresultaten	p. 4
Wie nam deel aan de bevraging?	p. 4
<i>Ouders met positieve ervaringen</i>	p. 4
<i>Hoogopgeleid, vrouwelijk en goed geïnformeerd</i>	p. 4
Over welke kinderen gaat het?	p. 5
<i>Huidig onderwijsniveau</i>	p. 5
<i>Periode van positieve ervaringen</i>	p. 5
<i>Aard van de ondersteuningsnood</i>	p. 5
Van vaststelling ondersteuningsnood tot overdracht maatregelen	p. 6
<i>Wie kaart de ondersteuningsnood aan?</i>	p. 6
<i>Wie stelt de maatregelen op?</i>	p. 6
<i>Wie voert de concrete maatregelen uit?</i>	p. 6
<i>Wie coördineert de maatregelen?</i>	p. 7
<i>Hoe gebeurt de overdracht naar een volgend schooljaar?</i>	p. 7
<i>Hoe worden afspraken vastgelegd?</i>	p. 7
Over de maatregelen	p. 7
<i>Overleg met de ouders</i>	p. 7
<i>Overleg met het kind</i>	p. 7
<i>Evaluatie en bijsturing</i>	p. 7
<i>Ordering van de maatregelen</i>	p. 7
<i>Overleg en communicatie</i>	p. 8
<i>Aanvaarding</i>	p. 8
<i>Rust en structuur</i>	p. 9
<i>Aanpassingen en hulpmiddelen</i>	p. 9
<i>Ondersteuningsfiguren</i>	p. 11
<i>Wat is een 'onvoorziene' maatregel?</i>	p. 12
Meest positief ervaren maatregel	p. 13
<i>Impact van als meest positief ervaren maatregel</i>	p. 15
Meest negatief ervaren maatregel	p. 15
<i>Impact van als meest negatief ervaren maatregel</i>	p. 17
Wie neemt welke rol op?	p. 17
<i>Rol van de ouders</i>	p. 17
<i>Rol van het kind</i>	p. 18
<i>Rol van de medeleerlingen</i>	p. 19
<i>Rol van de school</i>	p. 20
<i>Rol van de stageplaats</i>	p. 21
Andere voorstellen van hefbomen	p. 21
Uitsmijter: boodschap voor andere ouders	p. 23
Algemene conclusie	p. 23

Dit e-dossier is een uitgave van de Studiedienst van de Gezinsbond.

Coördinatie: Hilde Timmermans - Vormgeving: Danny Brams

Met de financiële steun van het Departement Onderwijs en Vorming.

Gezinsbond vzw – Studiedienst | Troonstraat 125 | 1050 Brussel
T 02-507.88.77 | studiedienst@gezinsbond.be

www.gezinsbond.be/gezinspolitiek

Gezinsbond
groeit met je mee